

Костянтин Булага

викладач, Полтавська дитяча музична школа №1 імені П. І. Майбороди;
Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-6315-9348
E-mail: kostyabylaga@ukr.net

Наталія Кононец

доктор педагогічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем, ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”; Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-4384-1198
E-mail: natakapoltava7476@gmail.com

Марина Гриньова

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, декан природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Полтава, Україна
ORCID: 0000-0003-3912-9023
E-mail: grinovamv@gmail.com

**ТЕХНОЛОГІЯ КАЙДЗЕН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ
ЯКОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО КОЛЕКТИВУ**

Анотація: у статті на основі аналізу наукових досліджень та власного практичного досвіду викладання організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу охарактеризовано суть, структуру та особливості технології кайдзен як дидактичної технології формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу. Виокремлено етапи технології кайдзен у процесі формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу: мотиваційно-цільовий, раціонально-діяльнісний, контроль-корекційний та аналітико-рефлексивний. Запропоновано реалізацію технології кайдзен при вивченні навчального предмета “Спортивний бальний танець”.

Ключові слова: технологія, кайдзен, кайдзен-технологія, дидактична технологія, хореографія, дитячий хореографічний колектив, вихованці, лідерські якості.

Konstantin Bulaga

teacher, Poltava children's music school №1 named after P. I. Majborody; Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6315-9348
E-mail: kostyabylaga@ukr.net

Natalia Kononets

doctor of pedagogical sciences, associate professor of the department of economic cybernetics, business economics and information systems of the University of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade"; Poltava, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4384-1198

E-mail: natalkapoltava7476@gmail.com

Maryna Grynova

doctor of pedagogical sciences, professor, corresponding member of the National Academy of pedagogical sciences of Ukraine, dean of natural faculty of the Poltava national pedagogical university of the name after V.G. Korolenko; Poltava, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3912-9023

E-mail: grinovamv@gmail.com

KAIZEN TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF FORMING LEADERSHIP QUALITIES OF THE CHILDREN OF THE CHOREOGRAPHIC COLLECTIVE

Abstract: the article on the basis of the analysis of scientific researches and own practical experience of teaching the organization of educational activity of pupils of children's choreographic collective characterizes essence, structure and features of kaizen technology as didactic technology of formation of leadership qualities of pupils of children's choreographic collective. The stages of kaizen technology in the process of formation of leadership qualities of pupils of children's choreographic collective are singled out: motivational-target, rational-activity, control-corrective and analytical-reflexive. The implementation of kaizen technology in the study of the subject "Sports Ballroom Dance" is proposed.

Key words: technology, kaizen, kaizen-technology, didactic technology, choreography, children's choreographic team, pupils, leadership qualities.

Константин Булага, Наталья Кононец, Марина Гринёва

ТЕХНОЛОГИЯ КАЙДЗЕН В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ ВОСПИТАННИКА ДЕТСКОГО ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА

Аннотация: в статье на основе анализа научных исследований и собственного практического опыта преподавания организации учебной деятельности воспитанников детского хореографического коллектива охарактеризованы сущность, структура и особенности технологии кайдзен как дидактической технологии формирования лидерских качеств воспитанников детского хореографического коллектива. Выделены этапы технологии кайдзен в процессе формирования лидерских качеств воспитанников детского хореографического коллектива: мотивационно-целевой, рационально-деятельностный, контрольно-коррекционный и аналитико-рефлексивный. Предложена реализация технологии кайдзен при изучении учебного предмета "Спортивный балльный танец".

Ключевые слова: технология, кайдзен, кайдзен-технология, дидактическая технология, хореография, детский хореографический коллектив, воспитанники, лидерские качества.

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Kaizen technology in the process of forming leadership qualities of the children of the choreographic collective”

Problem setting. Reforming extracurricular education in Ukraine as an integral part of the education system and the requirements that relate to its content, make a fundamental change in pedagogical technologies, teaching methods, teaching aids in institutions of extracurricular education. The realization of such areas of extracurricular education as artistic and aesthetic and artistic is impossible without the formation of leadership qualities in the children of the choreographic group of children. In this regard, in the process of organizing the educational activities of the pupils of the children's choreographic team, attention should be paid to the formation of their leadership qualities. Leadership qualities provide the ability to stand out in a particular case and make responsible decisions in significant situations; hold a leadership position; to create a positive social and psychological atmosphere in the children's choreographic team.

Recent research and publications analysis. Analysis of works of scientists (T. Gura, V. Bondarenko, O. Yevtikhov, A. Knysh, N. Kononets, O. Nestulia, S. Nestulia, O. Martynenko, M. Marushka, T. Povaliy, O. Romanovsky, Y. Jachin and other scientists) allows us to conclude. If among the children of the choreographic group there are personal leaders, they are a model for many members of the collective, they give an incentive to work, strive for success and an opportunity to achieve a more sophisticated and vivid display of their knowledge, skills in the intricate skill of the art of dance. However, we can say that kaizen technology is appropriate to use in the process of forming leadership qualities of the children of the children's choreographic team.

Paper objective. The research envisages the characterization of kaizen

technology as a didactic technology for forming the leadership qualities of the children of a choreographic collective.

Paper main body. The search for effective mechanisms for forming the leadership qualities of the children of the choreographic collective draws our attention to the need to develop kaizen technology as a didactic technology of modern pedagogical science in the field of innovative forms of teaching choreographic art. A thorough analysis of the achievements of scientists (V. Arabskaya, E. Gayneev, I. Goncharov, O. Goncharov, V. Godovsky, O. Goldrich, M. Grineva, S. Ermakova, M. Kolenso, B. Kolnoguzenko, N. Kononets, I. Masaaki, R. Maurer, T. Povaliy, N. Tarasova, A. Shevchuk, P. Frieze, etc.) give us the opportunity to view kaizen technology as a didactic technology for forming the leadership qualities of the children of a choreographic collective. Kaizen technology is a systematic method of creating, applying and defining the whole process of organizing the educational activities of the children of a choreographic team, taking into account human and technical resources and their interaction. teachers (choreographers) and leads to the planned results.

Kaizen technology is the optimal way to achieve goals in a given environment – in terms of organizing the educational activities of the children of the children's choreographic team.

The leading tenet of choreographic art is the improvement of motor functions, since the leading components of choreography are physical data (step, jump, inversion, flexibility), artistry, musicianship, coordination), which are components of technical and artistic architectonics of excursion. And it is for the constant improvement of the motor functions of children, skills easy and easy to

move in the rhythm of a certain dance and kaizen technology will serve as a way to achieve complex goals and to realize big changes: changes in the technique of performing the dance repertoire, in plastic, sports-physical, musical, ethical and artistic and aesthetic development of students, their personal perception of art and character traits, especially leadership. It has been found that kaizen technology aims to develop the creativity of both the students of the children's choreographic team and the teachers (choreographers).

It is revealed that the main advantage of kaizen technology in organizing educational activities of the children of the choreographic team is in its maximum concreteness and consistency. All the goals that the child sets for himself (alone or with the teacher), starting with the simplest ones (learning how to perform rhythmic exercises as taught by the teacher, dancing Cha-cha-cha or Samba as a favorite dancer, etc.) and ending with the global goals (to become a well-known choreographer, to find financial well-being, high status, to be successful, etc.), must methodically understand the points. Another important feature of this technology is awareness. If the pupil of a children's choreographic team wants to draw up a working plan for achieving the goal, it is important that he not only motivate himself but also train himself to monitor his progress, constantly ask himself (what he did, whether I was successful, did I have a result, or did I those who will be others), noted every step.

The essence of kaizen technology as a didactic technology for forming the leadership qualities of the pupils of the children's choreographic team lies in the continuous improvement of the forms, methods and means of teaching choreography, as well as in the simplicity of

the steps that lead to the results of each of the tasks assigned to the pupil. In practice, kaizen technology, as noted by scientists (N. Kononets, I. Masaki, R. Maurer, etc.), is ensured by the step-by-step execution of the Deming cycle: Plan> Do> Check> Influence>. The authors highlight the stages of kaizen technology in the process of forming the leadership qualities of the children of the choreographic collective: motivational-target, rational-activity, control-correction and analytical-reflexive stages.

The implementation of kaizen technology in the study of the subject "Sports ball dance" is proposed.

Conclusions of the research. The complete passage of the Deming cycle, which is reflected in the stages of implementation of kaizen technology (motivational-target, rational-activity, control-correction and analytical-reflexive stages), will allow the formation of the children's choreographic team of their leadership qualities, general leadership and general leadership qualities, to form a personality capable of realizing the natural makings of a leader, realizing his own leadership potential and the potential of other members of the group, succeeding in performing dance acting ness. Kaizen technology will be effective in applying not only to the educational activities of the students of the children's choreographic team, but also to teachers (choreographers) in the preparation for choreography classes. Kaizen technology will enable students to work and interact in a team, to form a dancer who will be successful not only in the field of choreography due to their creativity and ability to be creative in work, but also in everyday life, studying at school, in the future profession.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування позашкільної

освіти в Україні як невід'ємного складника системи освіти в цілому й ті вимоги, що ставляться до її змісту, змушують докорінно змінити педагогічні

технології, навчальні методики, засоби навчання у закладах позашкільної освіти. Нагальність цього питання пов'язана і з ефективною імплементацією оновленої законодавчо-нормативної бази освітнього простору України (Конституція України, законами України "Про освіту", "Про позашкільну освіту", Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року), що значною мірою залежить від комплексного вирішення завдань стосовно побудови цілей (розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їхньої соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності), принципів, реалізації основних напрямів позашкільної освіти.

Реалізація таких напрямів позашкільної освіти як художньо-естетичний (забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями закладів позашкільної освіти практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва) та мистецькій (забезпечує набуття вихованцями закладів позашкільної освіти спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності) неможлива без формування у вихованців дитячого хореографічного колективу лідерських якостей. У зв'язку з цим під час організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу слід приділити увагу формуванню їхніх лідерських якостей як рис, які забезпечують здатність виділитися в конкретній справі та приймати відповідальні рішення в значущих ситуаціях; займати лідерську позицію; використовувати інноваційні підходи для розв'язання проблеми; успішно впливати на інших членів колективу у напрямі досягнення спільних цілей; створювати позитивну соціально-психологічну атмосферу в дитячому хореографічному колек-

тиві. Відтак, здійснюється пошук дієвих механізмів, методів та технологій формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Наукову й практичну цінність для нашого дослідження становлять наукові праці з вивчення теоретико-методологічних основ лідерства та практики розвитку лідерських якостей і навичок (Р. Кайзер [13], Ч. Кім [15], Р. Моборн [15], І. Ніколає [10], О. Пономарьов [10], О. Романовський [10], Дж. Скулер [17], Р. Сопівник [9], Р. Хоган [13] та ін.), розробки технології кайдзен (Н. Кононец [2; 3], І. Масаакі [6; 7], Р. Маурер [8] та ін.), проблематики упровадження кайдзен при організації та управлінні персоналом (М. Газалі [12], М. Махмуд [12], Ф. Рахманіан [16], З. Рахматінежад [16] та ін.), методики роботи з вихованцями дитячих хореографічних колективів (М. Марушка [5], П. Стецьків [5], П. Фриз [11] та ін.). Значний інтерес у межах нашого дослідження становлять праці з професійно-орієнтованих технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів хореографії та розвитку лідерських якостей (О. Мартиненко [4], М. Марушка [5] та ін.). Зацікавлюють дослідження і Н. Кононец [1; 2; 3] та С. Нестулі [1], які, трактуючи кайдзен як педагогічну технологію ресурсно-орієнтованого навчання, розробляють і досліджують систему кайдзен в освітньому середовищі університету та розглядають її як важливу умову формування лідерської компетентності студентів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Аналіз праць науковців дає змогу дійти висновку, що якщо серед вихованців дитячого хореографічного колективу є особистості-лідери, то саме вони є для багатьох учасників колективу зразком для наслідування, вони дають стимул для роботи, прагнення

до успіху і можливість досягти більш досконалого і яскравого прояву своїх знань, умінь у складній майстерності мистецтва танцю. Разом з тим можемо зазначити, що технологію кайдзен доцільно застосовувати у процесі формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу.

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідження передбачає характеристику кайдзен-технології як дидактичної технології формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Багаторічні дослідження, що здійснювалися у сфері упровадження кайдзен-технології у процесі управління персоналом та освітньому процесі, дали змогу з'ясувати, що технологія кайдзен (від японських слів: *ka* – зміна і *zen* – добре) передбачає постійне прагнення до вдосконалення на кожному робочому місці. У Японії кайдзен розглядають як технологію постійного вдосконалення виробничого процесу. За твердженням І. Масаакі, кайдзен робить ставку на поступовий прогрес [6; 7]. Згідно з філософією кайдзен, перешкоди для того й існують, щоб їх долати. Р. Маурер переконливо доводить, що кайдзен – це спосіб досягнення складних цілей і реалізація великих змін. Суть кайдзен у тому, що до цілі потрібно йти дуже маленькими, але регулярними кроками, адже саме маленькі кроки ведуть до великих змін [8].

Враховуючи результати наукових досліджень Р. Сопівника, вважаємо за доцільне наголосити, що лідерські якості вихованців дитячого хореографічного колективу можна умовно розділити на три групи, а саме: 1) загальні управлінські (працелюбність, практичне мислення, комунікативність, організаційні здібності, стресостійкість, сила волі, здоровий спосіб життя, колективізм, самостійність у прийнятті рішень); 2) власне лідерські (ініціативність, харизматичність, твор-

чість (креативність), емпатія, моральність); 3) специфічні (наполегливість, терпіння, дисциплінованість, витримка, бездоганна ввічливість, почуття міри, увага до оточуючих та їхнього настрою, доброзичливість, привітність) [9].

Слід зазначити, що група специфічних лідерських якостей (тих, що притаманні певній галузі – у нашому дослідженні, галузі хореографії) – це саме ті риси, які виховуються в учнях під час занять танцем, і стають невід'ємною частиною характеру в повсякденному житті.

Пошуки дієвих механізмів формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу звертають нашу увагу на необхідність розроблення технології кайдзен як дидактичної технології сучасної педагогічної науки у сфері інноваційних форм навчання хореографічного мистецтва [1; 5; 11].

Досвід постійного спілкування з батьками свідчить, що вони віддають дітей у хореографічні колективи, де вони зміцнюють здоров'я, розширюють загальний культурний і художній світогляд, який є формою задоволення духовних потреб, засобом розвитку естетичного смаку. Безумовно, систематичне заняття танцем розвиває пропорційну фігуру, усуває ряд фізичних недоліків, сприяє виробленню правильної постави, надає зовнішньому вигляду дитини граціозності, зібраності, елегантності. Оскільки навчальний процес проходить у колективі і носить колективний характер, заняття танцем сприяють розвитку відповідальності перед іншими членами дитячого колективу, вмінню зважати на їхні інтереси. Все це підтверджує не лише багатофункціональний вплив хореографії на всебічний розвиток особистості дитини, але й слугує підґрунтям для формування й розвитку лідерських якостей вихованців.

Грунтовний аналіз напрацювань вище згаданих учених дає нам можливість розглядати технологію кайдзен як дидактичну технологію формування лі-

дерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу, трактуючи її як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу з урахуванням людських і технічних ресурсів та їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням досягнення складних цілей, оптимізацію форм навчання хореографії, розвиває творчість як дітей, так і викладачів (балетмейстерів) і приводить до запланованих результатів.

Фактично, технологія кайдзен є одним із ефективних, на нашу думку, способів досягнення цілей у заданих умовах – в умовах організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу.

Ключовим постулатом хореографічного мистецтва є удосконалення рухових функцій, оскільки провідними складниками хореографії виступають фізичні дані (крок, стрибок, виворітність, гнучкість), артистизм, музичність, координація), які входять до складу технічної та художньої архітектури екзерсису. І саме для постійного удосконалення рухових функцій дітей, навичок легко і невимушено рухатися в ритмі певного танцю слугуватиме технологія кайдзен як спосіб досягнення складних цілей і реалізації великих змін: у техніці виконання танцювального репертуару, у пластичному, спортивно-фізичному, музичному, етичному і художньо-естетичному розвитку вихованців, у їхньому особистісному сприйнятті мистецтва та рисах характеру, особливо, лідерських.

Як уже зазначалося, технологія кайдзен покликана розвивати творчість як вихованців дитячого хореографічного колективу, так і викладачів (балетмейстерів). Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення, її основою є формування у студентів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, максимальна

стимуляція самостійної діяльності (як вихованців дитячого хореографічного колективу, так і викладачів, балетмейстерів), розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання завдань [5; 11; 14].

Здатність до творчості – креативність – вважається особливою якістю особистості, яку дослідники відносять до лідерських. Як слушно зазначає Е. Торренс, креативність є загальною особливістю особистості та впливає на творчу продуктивність незалежно від сфери прояву особистісної активності [18]. Сама суть технології кайдзен сприяє творчості учасників навчального процесу і розвиває у дітей та викладачів у процесі організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу креативність.

Аналізуючи праці Н. Кононец, доходимо висновку, що головна перевага технології кайдзен під час організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу – в її максимальній конкретності і послідовності. Всі цілі, які дитина ставить перед собою (самостійно чи разом із викладачем), починаючи із найпростіших (навчитися виконувати ритмічні вправи так, як показує викладач, танцювати Ча-ча-ча чи Самбу, як улюблена танцівниця/танцівник тощо) і закінчуючи глобальними (стати відомим хореографом, знайти фінансове благополуччя, високий статус, бути успішним тощо), повинні методично розбиратися за пунктами [2; 3]. Інша важлива риса цієї технології – усвідомленість. Якщо вихованець дитячого хореографічного колективу хоче скласти план досягнення мети, який працює, важливо, щоб він не лише мотивував себе, але й привчав би себе стежити за своїм просуванням, постійно запитував себе (що зробив, чи у мене виходить, чи є результат, чи став я тим, на кого будуть рівнятися інші), відзначав кожен зроблений крок.

Суть технології кайдзен як дидактичної технології формування лідерсь-

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

ких якостей вихованців дитячого хореографічного колективу полягає у безперервному вдосконаленні форм, методів і засобів навчання хореографії, а також у простоті кроків, які дають результат від виконання кожного з поставлених завдань перед вихованцем.

На практиці технологія кайдзен, як зазначають учені (Н. Кононец, І. Масаакі, Р. Маурер та ін.), забезпечується покро-

ковим виконанням циклу Демінга: *Плануй > Роби > Перевіряй > Впливай >* [2; 6; 7; 8].

З огляду на цей факт виокремимо такі *етапи технології кайдзен* у процесі формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу: *мотиваційно-цільовий, раціонально-діяльнісний, контрольню-корекційний та аналітико-рефлексивний етапи* (рис. 1).

Рис. 1. Технологія кайдзен у процесі формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу

Мотиваційно-цільовий етап передбачає визначення основної мети та спонукає до побудови *дерева цілей*, які дають змогу планувати подальшу діяльність (“Плануй”). На цьому етапі відбувається постійне використання мотиваційних методик (імпровізація під музику, яку обирає вихованець; “танцюємо всі як я”, підготовка й виконання шоу-номерів, вихованець старшої групи у ролі викладача для молодших груп, перегляд відео з відомими хореографами тощо); постійне стимулювання до творчості, до лідерства (надання вихованцям ролі керівника, наприклад, при постановці танцю, обранні репертуару, який об’єднує, спрямовує дії всієї групи на освітню діяльність відповідно до вказівок викладача-балетмейстера, який очікує, приймає і підтримує його дії).

Девіз технології кайдзен – *робіть це зразу, робіть це прямо зараз*. Будьте готові відмовитися від вашого традиційного мислення. Подумайте над тим, як можна щось зробити, і не запитуйте, чому це не може бути зроблено.

Раціонально-діяльнісний етап (відбиває блок “Роби”) передбачає:

– постійне вдосконалення форм, методів і засобів навчання, які пропонує викладач (балетмейстер) і які сприятимуть формуванню лідерських якостей;

– постійну візуалізацію діяльності (перегляд відео з відомими хореографами, колективами, візуалізація діяльності викладача-балетмейстера, кожного з вихованців тощо);

– раціональну організацію робочого місця для викладача і вихованців на основі методу 5S (Seiri – акуратність, Seiton – порядок, Seiso – чистота, Seiketsu – стандартизація, Shitsuke – дисципліна), що дозволяє досягти максимально можливого порядку під час навчання, ефективності і продуктивності [6; 7];

– стандартизацію – діяльність із стабілізації і підтримки досягнутих результатів, покращення навчально-виховного процесу (наприклад, кожен випускник хореографічної школи повинен вико-

нати композиції з 10-ти обов'язкових танців – 5 танців з європейської програми: Повільний вальс, Віденський вальс, Квікстеп, Танго, Повільний фокстрот, та 5 танців з латиноамериканської програми: Румба, Ча-ча-ча, Самба, Джайв, Пасодобль).

Слід наголосити, що основа кайдзен, тобто діяльнісна суть цього етапу – це *напрямні питання* або *кайдзен-питання*, які потрібно періодично ставити собі, що й відображає суть раціонально-діяльнісного етапу технології. При цьому самі питання ранжуються за їхньою величиною: від маленьких, на які вихованець може витратити не більше 30 секунд, на кшталт: “Які основні колективно-порядкові вправи я маю вивчити на завтра?”, до глобальних, в яких відображається сенс нашого життя: “Чи хочу я, щоб хореографія стала моєю професією? Чого я хотів би досягти, щоб відчувати задоволення від танцю?”. Великі потрібні для того, щоб окреслювати напрямок руху, а маленькі – безпосередньо для роботи над метою.

Щоб зрозуміти, як діє кайдзен, особливо важливо оволодіти мистецтвом задавати невеликі, але точні питання.

Правила кайдзен-питань:

– *Конкретика*. Щоб оперативно працювати над метою, потрібно задавати питання чітко і ясно.

– *Реалістичність*. Питання має бути сформульовано так, щоб стимулювати вихованця дитячого хореографічного колективу до дії. Зазначимо, що чим менше дитині потрібно, щоб здійснити цю дію, тим більше шанс, що вона не перерветися на півдорозі.

– *Послідовність*. Доцільно переходити до нового питання тільки тоді, коли розібралися з попереднім.

– *Регулярність*. Варто не пропускати жодного дня. Якщо випадково пропустили, задайте питання двічі на наступний день – вранці і ввечері.

Наведемо деякі приклади кайдзен-питань, які викладач може порадити своїм

вихованцям: *Що я можу робити сьогодні упродовж 5 хвилин, щоб виконати рух (вправу, танець) краще, відчувати себе краще? Що треба зробити, щоб удосконалити хвильові рухи? Як сьогодні краще відпрацювати батман тандю? Який маленький крок я можу зробити прямо зараз, щоб наблизитися до своєї мрії (навитися танцювати якийсь танець, стати відомим хореографом тощо)? Який один маленький крок наблизить мене до вершин успіху у хореографічній діяльності, до лідерства у танцювальному мистецтві? та ін.*

Контрольно-діагностичний етап передбачає самоконтроль вихованців щодо результатів навчальної діяльності, діагностику рівня набутих умінь, сформованості лідерських якостей тощо. Суть етапу – “Перевірйай” – стосується як вихованців, які контролюють власну діяльність, так і викладачів (балетмейстерів), які оцінюють результати, яких досягли вихованці хореографічного колективу з різних позицій (з позиції набутих навичок виконання окремих базових елементів танцювальних рухів (техніка рухів) і композицій, артистизму, творчості, лідерських якостей тощо). Проведення контрольних заходів або їхніх складових може бути закрите та відкрите, а також у вигляді концерту (концертних виступів).

Також цей етап передбачає контроль якості навчальної діяльності у масштабі закладу позашкільної освіти, причому поняття якості включає не лише якість виконавських умінь вихованців дитячого хореографічного колективу, але й якість роботи педагогічного колективу в цілому.

Аналітико-рефлексивний етап передбачає аналіз результатів, передусім самими вихованцями дитячого хореографічного колективу. Викладачеві (балетмейстерові) варто лише правильно організувати та спрямувати рефлексію дітей. Доцільним є обов'язковий аналіз тих результатів, які отримали вихованці, і викладач скеровує вихованців на оціню-

вання відповіді на кожне з поставлених питань з позиції загальної мети, зорієнтовує на те, щоб вони дивилися, як танцюють інші, навчилися співставляти власні досягнення з досягненнями інших, не соромилися лідирувати у колективі, демонструвати іншим свій танець, аналізувати й обговорювати свої результати з викладачем, з товаришами; коригувати власну танцювальну діяльність безпосередньо за завданням нових кайдзен-питань та фіксацією відповідей; співвідносити отриманий результат із загальною метою і постійно вдосконалюватися. На цьому етапі теж доцільним є використання кайдзен-питань з акцентом на те, як сьогоднішні результати й досягнення впливатимуть на майбутнє кожного вихованця (блок "Впливай").

Пропонуємо *практичну реалізацію технології кайдзен* при вивченні навчального предмета "Спортивний бальний танець" на прикладі 5-го класу (5 академічних години на тиждень) у дитячому хореографічному колективі, де вимагається від вихованців опанування танцями "Танго" та "Джайв".

Сформулюємо рекомендації для вихованців дитячого хореографічного колективу під час опанування танцем "Танго", які будуть полягати у наступному (озвучує викладач-балетмейстер).

1. *Поставте загальну мету* – навчитися танцювати "Танго" (взяти участь у конкурсі, виступити на концерті з цим танцем тощо).

2. *Задавайте питання.* Який конкретний крок я можу зробити, щоб наблизитися до мети? (очікувана відповідь: дізнатися про характерні особливості темпу, ритму, стилю). Що я повинен зробити для того, щоб це знати? (очікувана відповідь: подивитися в Інтернеті, попросити викладача показати танець тощо). Яку ідею я хочу виразити за допомогою цього танцю? Які основні базові елементи танцю (особлива танцювальна стійка, вихідна позиція) мені потрібно вивчити? Де я

відпрацьовуватиму ці елементи? З ким у парі буду вивчати танго? тощо. Уникайте питань, на які не можна відповісти настільки ж конкретно. Одним із важливих питань при виконанні будь-якого завдання є: *Що я можу зробити упродовж наступних двох хвилин, щоб збільшити свою продуктивність?* (можливі відповіді: відпочити, зробити розминку, виконати рухи, послухати музику для танго тощо).

3. *Конкретизуйте цілі.* Варто розбити загальну мету на менші цілі, більш конкретні: визначитися зі стилем танго, обрати тип музики, подивитися із партнером відео танцю (на кшталт, енциклопедія елементів для танго https://www.youtube.com/watch?v=V_oAat_pfyU) тощо. Доцільно побудувати *дерево цілей*. І не забувати про кайдзен-питання.

4. *Записуйте питання.* Доцільно записувати свої питання, задавати їх регулярно, найкраще – в один і той же час. Наприклад, на вивчення танго може бути визначений певний час, тому доцільно щодня, приміром о 18 годині вечора (чи в будь-який інший зручний для вихованця час) задавати собі окреслені питання. Необхідно записувати відповідь, даючи собі трохи часу на роздуми. Обов'язково мотивуйте себе: я зможу, я кращий, я хочу, мені це потрібно, мені це цікаво тощо.

5. *Не бійтеся!* Головне – це не боятися завдання і тих питань, які виникають, оскільки страх пригнічує творче мислення. Маленькі питання дозволяють подолати власні страхи. Який рух у танго мені найбільше подобається? Які можливості для мене розкриває цей танець? Як танцюють танго мій викладач, мої друзі? – це ті маленькі питання, як допоможуть розпочати творчий процес із вивчення танго. Викладач-балетмейстер має донести до своїх вихованців головну ідею: такі питання допомагають мозку сфокусуватися на вирішенні проблеми і в кінцевому підсумку – на діях. Задавати питання потрібно якомога частіше, і ваш

мозок буде накопичувати їх, зберігати, аналізувати і генерувати цікаві та корисні відповіді. Не намагайтеся придумати щось занадто розумне і суттєве. Якщо нічого не виходить – пишіть перше, що спадає на думку. Будь-які відповіді, які народжуються упродовж дня, теж потрібно фіксувати. Пам'ятайте, що ваш мозок може знайти відповідь не тільки під час роботи над завданням, але і в той час, коли ви зайняті зовсім іншими справами або навіть спите. Більше того – часто саме під час відпочинку вивільняються творчі сили.

б. Аналізуйте результати.

Обов'язково аналізуйте ті результати, які отримали: оцінюйте відповіді на кожне з поставлених питань з позиції загальної мети, дивіться, як танцюють танго інші і співставляйте власні досягнення, не соромтеся лідирувати у колективі, показуйте іншим свій танець, аналізуйте результати з викладачем, обговорюйте з товаришами. Корируйте власну танцювальну діяльність за завданням нових кайдзен-питань та фіксацією відповідей. Співвідносьте отриманий результат із загальною метою.

У ході дотримання таких рекомендацій вихованці дитячого хореографічного колективу (і не важливо, якого вони віку, адже питання діти формулюватимуть у міру своїх вікових особливостей), вчитимуться самостійно планувати й здійснювати свою діяльність, перевірятимуть себе та впливатимуть на свої рішення, результат танцювальної діяльності і майбутнє.

Досвід організації навчальної діяльності Театру народного танцю "Барви" (керівник К. Булага), під час якої діти проходять разом зі своїм педагогом усі етапи технології кайдзен (мотиваційно-цільовий, раціонально-діяльнісний, контроль-корекційний та аналітико-рефлексивний), засвідчує, що процес формування лідерських якостей вихованців дитячого хореографічного колективу можна вважати як ефективний, адже важливим критерієм ефективності

застосування розробленої технології є виконавські досягнення вихованців та усього колективу на мистецьких фестивалях та конкурсах різних рівнів. Інформаційний контент Інтернету уміщує значну кількість публікацій, які підтверджують успішність колективу та його лідерські позиції в культурно-освітньому мистецькому просторі України.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зважаючи на вище наведене, можемо сформулювати такі висновки.

По-перше, повне проходження циклу Демінга (*Плануй > Роби > Перевірй > Впливай >*), який відбито на етапах реалізації технології кайдзен (мотиваційно-цільовий, раціонально-діяльнісний, контроль-корекційний та аналітико-рефлексивний етапи), уможливить формування у вихованців дитячого хореографічного колективу їхніх лідерських якостей (загальних управлінських, власне лідерських та специфічних), дозволить сформувати особистість, здатну реалізувати природні задатки лідера, вміння презентувати себе і мобілізувати свій індивідуальний потенціал, уміння ставити цілі і визначати шляхи їх досягнення у сфері внутрішньогрупових, емоційних відносин, реалізувати власний лідерський потенціал і потенціал інших членів групи, досягти успіху у виконавській танцювальній діяльності на рівні професіонала.

По-друге, технологія кайдзен буде ефективною у застосуванні не лише для організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу, але й для викладачів (балетмейстерів) під час підготовки до занять з хореографії. Кожен викладач, який задає собі велику кількість кайдзен-питань, зможе вдосконалити свої форми та методи організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу, запропонує кращі засоби для навчання,

стимулюватиме себе до пошуку нового, відтак зможе розвивати власну креативність та підвищити педагогічну майстерність.

По-третє, технологія кайдзен уможливить навчання вихованців працювати й спілкуватися у колективі, покаже шлях до формування танцюриста, який буде успішним не лише у галузі хореографії, завдяки своїй креативності та здатності до творчості у роботі, але й у повсякденному житті, навчанні у школі, у майбутній професії, яку б дитина не об-

рала. Ця технологія розвиває самостійність, уміння ставити питання та знаходити відповіді на них, досягати успішних результатів у навчанні, роботі, житті, а тому ефективна при будь-яких видах діяльності.

Серед перспективних напрямів в організації наукових пошуків щодо порушеної проблематики, слід звернути увагу на ті з них, які пов'язані з визначенням інших дидактичних умов організації навчальної діяльності вихованців дитячого хореографічного колективу.

Список літератури:

1. Гриньова М. В., Кононец Н. В., Дяченко-Богун М. М., Рибалко Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища / М. В. Гриньова, Н. В. Кононец, М. М. Дяченко-Богун, Л. М. Рибалко // Інформаційні технології і засоби навчання. – Том 72. – №4. – 2019. – С.182 – 193

2. Кононец Н. В. Кайдзен-технологія як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання / Н. В. Кононец // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди”. Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – Додаток 1 до Вип.35. – Том IX(60). – К.: Гнозис. – 2015. – С. 147 – 154

3. Нестуля С. І., Кононец Н. В. Упровадження системи кайдзен в освітньому середовищі університету як необхідна умова формування лідерської компетентності студентів / С. І. Нестуля, Н. В. Кононец // Лідери XXI століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі гуманітарних технологій: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (26-27 вересня 2019 р.) За заг. ред. Романовського О. Г. – Х.: НТУ “ХПІ”. – 2019. – С.194 – 198

4. Мартиненко О. В. Теорія і методика роботи з хореографічним колективом /

О. В. Мартиненко // Навчальний посібник для студентів спеціальності 024 Хореографія. – Бердянськ. – 2016. – С. 342

5. Марушка М. М., Стецьків П. Т. Теорія і методика класичного танцю. / М. М. Марушка, П. Т. Стецьків // Навчально-методичний посібник. – Частина I. – Дрогобич. – 2017. – С. 112

6. Масааки И. Гемба кайдзен: путь к снижению затрат и повышению качества / И. Масааки // – М. – 2005. – С. 346

7. Масааки И. Кайдзен: ключ к успеху японских компаний / И. Масааки // – М.: Альпина Бизнес Букс. – 2007. – С. 274

Маурер Р. Шаг за шагом к достижению цели. Метод кайдзен / Р. Маурер // – М.: Альпина Паблишер. – 2014. – С. 192

8. Сопівник Р. В. Теоретичні і методичні засади формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі / Р. В. Сопівник // Автореф. дис. д-ра пед. наук. – Луганськ. – 2013. – С. 40

9. Романовський О., Пономарьов О., Ніколає І. Два аспекти філософії лідерства / О. Романовський, О. Пономарьов, І. Ніколає // Теорія і практика управління соціальними системами. – № 1. – 2020. – С. 76 – 87

10. Фриз П. Формування особистості молодшого школяра засобами хореографічного мистецтва / П. Фриз // Молодь і ринок. – № 9. – 2017. – С. 44 – 48

11. Ghazali, M., Mahmud, M. A. (2016) “Review of contributing factors and

challenges in implementing kaizen in small and medium enterprises”, “Procedia economics and Finance”, no. 35, pp. 522 – 531

12. Hogan, R., Kaiser, R. (2005) “What we know about leadership?”, “Review of general psychology”, no. 3, pp. 169 – 180

13. Kellner, D. (2003). Toward a critical theory of education. *Democracy Nat.*, 9(1), 51 – 64

14. Kim, Chan W., Mauborgne, Renée A. (2017) “Blue ocean leadership”, Boston, MA: Harvard Business Review Press, p. 80

15. Rahmanian, F., Rahmatinejad, Z. (2013) “Impact of Kaizen implementation on performance of manufacturing companies’ staff”, “European online journal of natural and social sciences”, no. 2 (3), pp. 1094 – 1103

16. Scouller, J. (2011) “the three levels of leadership: how to develop your leadership presence”, “Knowhow and skill”, Cirencester: Management Books 2000, pp. 34 – 35

17. Torrance, E. P. (1964) “Education and creativity”, (Ed.) Taylor C. W. *Creativity: progress and potential*. N.Y.

References:

1. Hrynova, M. V., Kononets, N. V., Diachenko-Bohun, M. M., Rybalko, L. M. (2019) “Resource-based learning student in a healthy education environment”, “Information technologies and learning tools, no. 72 (4), pp. 182 – 193

2. Kononets, N. V. (2015) “Kaizen technology as a pedagogical technology of resource-based learning, *Humanitarnyi visnyk DVNZ “Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichni un-t imeni Hryhoriia Skovorody”*, Tematychnyi vypusk “Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehratsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru”, dodatok 1 do vyp. 35, tom IX(60), K.: Hnozys, pp. 147 – 154

3. Nestulia, S. I., Kononets, N. V. (2019) “Implementation of kaizen system in the university's educational environment as a necessary condition for students' leadership competence formation”, “Lidery XXI stolit-

tia”, *Formuvannia osobystosti kharyzmatychnoho lidera na osnovi humanitarnykh tekhnolohii: materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (26-27 veresnia 2019 r.)*, Za zah. red. Romanovskoho O. H. Kh.: NTU “KhPI”, pp. 194 – 198

4. Martynenko, O. V. (2016) “Theory and methodology of working with a choreographic team”, *Navchalnyi posibnyk dlia studentiv spetsialnosti 024 Khoreohrafiia, Berdiansk*, p. 342

5. Marushka, M. M., Stetskiv, P. T. (2017) “Theory and methodology of classical dance”, *Navchalno-metodychnyi posibnyk. ch. I*, Drohobych, p. 112

6. Masaaky, Y. (2005) “Gemba Kaizen: a way to reduce costs and improve quality”, M., p. 346

7. Masaaky, Y. (2007) “Kaizen: the key to the success of Japanese companies”, M.: Alpyna Byznes Buks, p. 274

8. Maurer, R. (2014) “Step by step towards the goal. Kaizen method, M.: Alpyna Pablysher, p. 92

9. Sopivnyk, R. V. (2013) “Theoretical and methodological bases of formation of leadership qualities of future specialists of the agro-industrial branch”, *Avtoref. dys. d-ra ped. Nauk*, Luhansk, p. 40

10. Romanovskyi, O., Ponomarov, O., Nikolaie, I. (2020) “Two aspects of leadership philosophy”, “*Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy*”, no. 1, pp. 76 – 87

11. Fryz, P. (2017) “Formation of junior high schoolboy's personality by means of choreographic art”, “*Molod i rynok*”, no. 9., pp. 44 – 48

12. Ghazali, M., Mahmud, M. A. (2016) “Review of contributing factors and challenges in implementing kaizen in small and medium enterprises”, “*Procedia economics and Finance*”, no. 35, pp. 522 – 531

13. Hogan, R., Kaiser, R. (2005) “What we know about leadership?”, “*Review of general psychology*”, no. 3, pp. 169 – 180

14. Kellner, D. (2003). Toward a critical theory of education. *Democracy Nat.*, 9(1), 51 – 64
15. Kim, Chan W., Mauborgne, Renée A. (2017) “Blue ocean leadership”, Boston, MA: Harvard Business Review Press, p. 80
16. Rahmanian, F., Rahmatinejad, Z. (2013) “Impact of Kaizen implementation on performance of manufacturing companies’ staff”, “European online journal of natural and social sciences”, no. 2 (3), pp. 1094 – 1103
17. Scouller, J. (2011) “the three levels of leadership: how to develop your leadership presence”, “Knowhow and skill”, Cirencester: Management Books 2000, pp. 34 – 35
18. Torrance, E. P. (1964) “Education and creativity”, (Ed.) Taylor C. W. Creativity: progress and potential. N.Y.

Стаття надійшла до редколегії 23.05.2020